

“Madem Yapan Bilir, O Halde Bilen Konuşur” Yaklaşımıyla Çevre ve Etik Değerler

¹Yaşar Sarı and ^{*2}Nazmi Taslacı ^{*3}Davut Uysal

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

^{*2}Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

^{*3}Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

Özet

Kendilerini “ilerici” addeden insanların tek hedefleri hep ileri gitmektir çünkü onlara göre hayat doğrusaldır. Hayata doğrusal bakan bu insanlar bir yenilik keşfederler bunu uygularlar sonra da yan etkilerini görünce bunları bertaraf etmeye çalışırlar. Örneğin petrolü bulurlar sonra petrol atıklarını plastiğe dönüştürürler sonra plastiği başka bir şeye dönüştürürler. Buldukları her yenilik hesaplanmamış bir yan etkiyle gelir ve bütün ömürlerini bu yan etkiyi yok etmekle harcarlar. Bu süreç içerisinde hayatın gerçek manasını gözden kaçırlar. İşte maddeden manaya gitmeye çalışan doğrusal bilim adamının hayat akışı böyledir. Yan etkilerle uğraşmaktan manaya ulaşma fırsatını bir türlü yakalayamaz. Hâlbuki manadan maddeye gidilse durum farklı olur mu acaba? Örneğin son teknoloji ürünü bir cep telefonunu etkili kullanabilmek ve her özelliğinin manasını tam olarak kavrayabilmek için kullanma kılavuzuna bakma ihtiyacı açıktır. Bu yeni telefonunun hayata kattığı mana el kitabını ne kadar etkili okuyup inceliklere ne kadar hâkim olduğu ile doğru orantılıdır. Aynı perspektifte dünya ve evren ele alındığında işlevlerini, özelliklerini ve etkili kullanımını öğrenmeden manasının tam olarak kavranması mümkün olmasa gerek. Bunların öğrenilmesi için de eğer varsa el kitabına bakılması bir zorunluluktur. El kitabı da 4 büyük kitap arasından orijinalliğini koruyan ve en güncel olanı olarak kabul edilen Kuran’ı Kerimdir. Kuran-ı Kerim’in bu asra bakan manalarını kavrayabilmenin yolu ise onu insanlığa getiren Hz. Muhammed’in (A.S.M) ¹hayatını ve Kuran-ı Kerim’in bu yüzyıla bakan tefsiri olan Bediüzzaman Said Nursi’nin eseri Risale-i Nur’u anlamaktan geçmektedir. Nur risaleleri, manadan maddeye nasıl gidileceğini ve fitrata uygun nasıl yaşanacağını anlatırken, hayata doğrusal değil döngüsel bakmayı öğretmekte ve manasız bir hayat çıkmazında boğulmaktan insanlığı kurtaracak formüller sunmaktadır. Nitekim risalelerde evrenin iktisat, temizlik ve israfsızlık esasları üzerine kurulduğu ifade edilmektedir. Evren yaratıldığı andan beri de bu esaslara uygun şekilde işletilmektedir. Her şeyin icadında ve işletilmesinde en hafif suret, en kısa yol, en kolay tarz ve en faydalı şekil takip edilmektedir. Ekoloji gözlüğüyle evrene bakıldığında; tabiatta geri devir, geri kazanma mekanizmaları çalıştığı görülmektedir. Hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde ölçsüzlük de yoktur. Tabiatta geri devir mekanizması işlemeyle geride en küçük bir artık, kir, pislik ve çöp kalmamaktadır. Tabiatı çevre kirliliğinden korumak üzere bütün tedbirler alınmış, bunun için hayat faaliyetlerine bağlı olarak otomatik bir şekilde çalışan devamlı bir adaptasyon sistemi kurulmuştur. Canlı, cansız her varlığın bu sistem içinde vazifesi vardır. İnsana düşen vazife ise, evrende cari olan iktisat, temizlik

¹ ALLAH’ın salatu selamı onun üzerine olsun.

*Yaşar Sarı: Adres: Turizm Fakültesi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir TÜRKİYE. E-mail: ysari@ogu.edu.tr, Tel: +902222393750/1361

ve israfsızlık gibi esasları ihmal ederek ve reddederek intizamı bozmak değil, o nizamı ayak uydurmaktır. Aksi halde, insan kendini sonsuz saadete götürebilecek kabiliyetteki fitratını israf etmiş olur. Bu israfın neticesi hayatın diğer bütün safhalarını da istilâ eder. Böylece insan bütünüyle hikmetin sınırlarına ters düşmüş olur. Çünkü böyle bir insan, kendisine verilen eşsiz kabiliyetleri tam aksi istikamette kullanarak kıymetten düşürmekte, değersiz ve aşağılık heveslerinin hizmetinde çalıştırmaktadır. Nimetleri “nimet” olmaktan çıkarıp, Yaratıcıya olan şükür vazifesinden uzaklaşmak gibi, benzersiz bir nankörlük içine girmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada manadan maddeye geçişte etik değerler, çevre perspektifinde Kur’anî bakış açısıyla değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Etik, Geri dönüşüm, Fıtri Yaşam

Abstract

The only aim of the scientists considering themselves progressivist is to go further because life is linear for them. Those people considering the life linear discover something new first, then they use it and later they try to get rid of its side effects. For instance, they discover the petrol first, and then they transform petroleum wastes into plastic and something else. Every novelty they have formed comes up with an uncalculated side effect, and progressivists spend their entire life to overcome these side effects. Within this period, they miss out the actual meaning of life. This is the life flow of a linear scientist trying to move from material to the meaning. He cannot have any opportunity to reach the meaning because of his continuous struggle with the side effects. What would happen if this flow were from meaning to material? For example, in order to use a high technology smart phone efficiently and grasp the meaning of its every function properly, it is essential to use the user’s manual. The meaning that this new smartphone brings into our lives directly depends on how well the user manual is read and the details are mastered. Considering the world and universe within the same scope, it must be impossible to grasp their meanings without learning their functions, characteristics and efficient use precisely. In order to learn these it is necessary to have a look at the user manual of the universe. This manual is considered to be the Holly Quran, which is the only original and up-to-date book for the Muslims among the four divine books. The major paths to grasp the meanings of the holy Quran overlooking this century are the life of the prophet Muhammad (A.S.M.)² who has brought it to the humanity and the gloss of the Quran for this century called Risale-i Nur by Bedüzzaman Said Nursi. These divine light booklets show how to move from meaning to material, live creation compatible and save people from drowning in the life dilemma by presenting formulas. Hence, it is highlighted that the universe has been set up on the principles of economy, purity and wastelessness in the divine light booklets. The

² Peace and blessing of ALLAH be upon him

universe has been functioning with regard to these principles since it was created. In the invention and operation of everything in cosmos, the lightest form, the shortest way, the easiest style and the most beneficial fashion is followed. Looking at the cosmos with the glasses of ecology it can be easily observed that recycling and recovering mechanisms are working. As there is no wastefulness in anything, there is no haphazardness, too. As the recycling mechanisms of the nature operate, there is no waste, dirt, filth and rubbish left in the nature. All necessary precautions are taken to protect the environment from pollution and a life form oriented adaptation system has been constituted in order to work autonomously. The animate and inanimate have a duty on this universe. The duty of the human being is not ignoring the valid principles of cosmos such as the economy, purity and wastelessness and keeping pace with this system. Otherwise, human beings will waste their creation, which has the capacity to take them to the eternal happiness. The result of these invades all periods of life. Therefore, the human is completely contrary to the secrets of the wisdom because such a person uses his unique capacity on the wrong direction leading such great capacity to being worthless and works to serve for his meanness enthusiasm. They go into a unique thankless manner by moving away from their gratitude duty to the God transforming blessings into no blessings. Considering these facts, ethic values in the environmental perspective within the scope of the holy Quran while moving from meaning to the material will be reframed in this study.

Keywords: Environment, Ethics, Recycling, Innate Life

1-Giriş

En güncel anlamıyla bir canlının yaşam ortamı olarak tanımlanabilen "çevre", çeşitli yönleriyle ele alınıp, farklı biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin, toplum bilimciler çevreyi, bir bireyin, bir toplumsal kümenin ya da bir toplumun biyolojik, toplumsal, kültürel yaşamını etkileyebilecek dış etmenlerin tümü [1] olarak tanımlarken, Coğrafyacılar, insanın çevresi içindeki her türlü faaliyetinin incelenmesi, insanla çevresi arasındaki karşılıklı etkileşimin kurallarının ortaya konması [2] şeklinde, ekonomistler ise, tabiat ve insan tarafından şekillendirilen elemanların tümü olarak [3] ifade etmektedirler. Çevrenin 20.YY'ın yarısından itibaren çok sayıda insanı uzun süredir meşgul eden ender konulardan biri olmasının nedeni çevreyle ilgili ortaya çıkan sorunlardır. Bu sorunların ana nedeni olarak da insan tarafından çevrenin ölçüsüzce, içindekilerle birlikte çevreyi var edenin (yapanın) istediği tarzın dışında, kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çalışmada çevrenin kullanılmasında istenilen tarz ve insanın kullanma yetkisi, Kur'an'ı bu asra bakan yönüyle tefsir eden ve bu anlamda çağdaş bir tefsir olan Risale-i Nur perspektifinde değerlendirilecektir.

2-Çağdaş Bir Tefsir Olarak Risale-i Nur Külliyyatı

Tefsir, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden kastedilen manaları insanlığın gücü ölçüsünde açıklamak demektir. Kur'an'ın en yetkili müfessiri, Hz. Peygamber'dir (a.s.m.). "Sana da, ey Resulüm, bu Zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıklayasın" (Nahl 44) ayeti bunu açıkça belirtir [4]. Risale-i Nur'un müellifi Bediüzzaman, tekrar ile Risale-i Nur'un Kur'an'ın çok kuvvetli, hakiki bir tefsiri olduğunu ifade etmesindeki mananın tam anlaşılabilmesi nedeniyle bunu tafsilli olarak şöyle izah etmektedir; "Tefsir iki kısımdır: Birisi, malum tefsirlerdir ki Kur'an'ın ibaresini, kelime ve cümlelerinin manalarını beyan, izah ve ispat ederler. İkinci kısım tefsir ise Kur'an'ın imanî hakikatlerini kuvvetli hüccetlerle beyan, ispat ve izah ederler. Bu kısmın pek çok ehemmiyeti var. Zahir malum tefsirler, bu kısmı bazen mücmel (çok kısa) bir tarzda derc ediyorlar. Fakat Risale-i Nur, doğrudan doğruya bu ikinci kısmı esas tutmuş, emsalsiz bir tarzda muannit feylesofları susturan bir manevî tefsirdir." (Şualar, s. 515-516) [10]. Bediüzzaman Kur'ân'ın dört maksadı takip ettiğini ve dört ana unsuru olduğunu belirtmektedir (İşarat-ül İ'caz, s.12 [11], Mesnevi-i Nuriye, s.234 [12]). Bu unsurlar da, tevhid, nübüvvet, haşir, adalet ve ibadettir. Bunları, asıl vazifesi iman ve ibadet olan insanın hayat yolculuğunda bir yol haritası olarak ifade etmektedir. Risale-i Nur Kur'ân'ın takip ettiği bu maksatları ve hakikatleri bu zamanın müsbet ilim anlayışına uygun bir tarzda izah ve ispat eden tefsirdir. Her insan için en mühim mesele olan "Ben neyim? Nereden geliyorum? Nereye gideceğim? Vazifem nedir? Bu mevcudât nereden gelip nereye gidiyorlar? Mâhiyet ve hakikatleri nedir?" gibi suâllerin cevabını vâzih ve katî bir şekilde, çekici bir üslûp ve güzel bir ifade ile beyân edip ruh ve akılları tenvir ve tatmin ediyor. Yirminci asrın Kur'ân felsefesi olan bu eserler, bir taraftan teknik, fen ve sanat olarak maddiyâtı, diğer taraftan îman ve ahlâk olarak mâneviyâtı câmî ve hâvî olacak bir medeniyetin, sadece maddiyâta dayanan sâir medeniyetleri geride bırakacağını da ispat ve îlân etmektedir (Tarihçe-i Hayat, s.680) [13].

İşte Bediüzzaman'ın Risale-i Nur tefsiri, dinin temeli olan; Allah'ın varlığı, birliği, sıfatları, melekler, kitaplar, nübüvvet, vahiy, ahiret hayatı gibi meselelerde ispata dayanan güçlü açıklamalar yapmıştır. Bunları yaparken, diğer tefsirlerdeki gibi farklı kıraat vecihleri, esbab-ı nüzul, i'rab, lügat vb. yönlerini açıklamamıştır. Bu konular önemsiz olduğundan değil, bu hususta ayrıntılı açıklamaların bulunduğu geniş tefsirlere havale ettiğinden ötürü böyle yapmıştır [4]

3-Risale-i Nur'da Çevre ve Ekolojik Denge

Hiçbir kutsal kitap, Kur'ân kadar, insana yakın çevresinden, tabiattan, daha geniş manada kâinattan bahsetmez. Kur'ân, insana kâinatın nasıl yaratıldığı, niçin yaratıldığı, ondaki çeşitli varlıkların yapısı hakkında çok çeşitli genel bilgiler verdiği gibi insanın onunla nasıl bir irtibat ve ilişki içerisinde olması gerektiği hakkında da bilgi vermektedir, ona yol göstermektedir. Bediüzzaman da bu konudaki birçok ayetin tefsirini yaparak, en yakın çevreden başlayarak kâinattan ve içinde bulunanlardan ve bunların intizamından bahsetmiş ve böylece, Allah'ın varlığını ispat etmede bunlardan istifade etmiştir. Zira Bediüzzaman'a göre; Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarifden (tanıtıcıdan) birincisi şu Kâinat kitabıdır (Sözler, s.235) [7]; Mektubat, s.197) [9].

Nitekim Lem'alar (s.320)'da [8] bu tarif şöyle ifade edilmektedir; “her bir çiçek, her bir meyve, her bir ot, hatta her bir hayvan, her bir ağaç, birer mühr-ü ehadiyet ve birer sikke-i samediyet olduklarını ve buldukları mekân ise, bir mektup sûretini alması cihetiyle her biri bir imza şeklini alır, o mekânın kâtibini gösteriyor. Mesela, bir bahçede bir sarıçiçek, o bahçe nakkaşının bir mührü hükmündedir. O çiçek mührü kimin ise, bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, O zatın kelimeleri hükmünde olduğuna ve o bahçe dahi O'nun yazısı olduğuna, açık bir sûrette delalet ediyor.” Yine Bediüzzaman, “Mirac'ın semerâtı ve faydası nedir?” diye kendisine sorulan bir soruya verdiği cevapta, “...Şu kâinatı perişan ve fanî ve karma karışık bir vaziyet-i mevhumdan çıkarıp, o nur ve o meyve ile, o kâinatı kudsî mektubat-ı samedâniye, güzel ayine-i cemâl-i ehadiye vaziyeti olan hakikatini göstermiş, kâinatı ve bütün zîşuuru sevindirip mesrur etmiş (Sözler, s.561) [7] diyerek, kâinatın, kudsî mektubat-ı Samedâniye, güzel âyine-i cemâl-i ehadiye” olduğunu ifade etmektedir.

Yine Bediüzzaman, Mesnevî-i Nuriye'de Tevhid denizinden isimli bölümde, kâinatın, elli beş lisanla Allah'ın vücûb-u vücûd ve vahdetine şahâdet ve delâlet ettiğini belirtir: “Öyle bir Allah ki, vücûb-u vücûd ve vahdetine, şu Kitab-ı Kebir denilen alem, bütün yazıları ve fasıllarıyla, sayfalarıyla, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle şahadet ettiği gibi... bütün envâıyla, erkanıyla azasıyla, eczasıyla, hüceyratıyla, zerratıyla, esiriyle, elli beş lisanla vücûb-u vücûd ve vahdetine şahâdet ve delâlet eder.” (Mesnevi-i Nuriye, s.54) [12]. Hac Sûresi 18. âyetin tefsiri münasebetiyle şöyle demektedir: “Şu büyük ve geniş âyetin hazinesinden yalnız bir tek cevherini göstereceğiz. Şöyle ki: Kur'ân-ı Hakîm tasrih ediyor ki, arştan ferşe, yıldızlardan sineklere, meleklerden semeklere, seyyâratın zerrelere kadar her şey Cenâb-ı Hakk'a secde ve ibadet ve hamd ve tesbih eder. Fakat ibadetleri, mazhar oldukları esmâlara ve kabiliyetlerine göre ayrı ayrıdır, çeşit çeşittir...” (Sözler, s.351) [7]. Bediüzzaman'a göre, kâinatı ve onun bir parçası olan ve içinde yaşadığımız çevreyi kirletmek, zarar vermek veya yok etmek demek, Rabbimizi bize tarif eden büyük küllî bir muarrifi yok etmek demektir. Bu bağlamda Bediüzzaman kâinatta bulunan canlı-cansız en küçük varlıktan en büyüğüne kadar hepsinin Allah'a ibâdet ettiklerini, kutsal olduklarını, onun için de rast gele öldürülmemeleri ve yok edilmemeleri gerektiğini ifade eder. Böylece insanlara, çevrelerine karşı daha duyarlı davranmaları gerektiği şuurunu verir.

Ekolojik denge bağlamında Risale-i Nur Kur'an'daki ayetlere istinaden kâinattaki nizam ve intizamı nazara vermektedir. Kâinattaki bu nizam ve intizamdan bahseden Hicr Suresinin 15.ayetin tefsirinde Risale-Nur'da şöyle denilmektedir: “Şu kâinat öyle bir saraydır ki, o sarayda mütemadiyen tahrip ve tamir içinde çalkalanan bir şehir var. Ve o şehirde her vakit harp ve hicret içinde kaynayan bir memleket var. Ve o memlekette her zaman mevt ve hayat içinde yuvarlanan bir âlem var.

Hâlbuki o sarayda, o şehirde, o memlekette, o âlemdede o derece hayretengiz bir muvazene, bir mizan, bir tevzin hükmediyor; bilbedâhe ispat eder ki bu hadsiz mevcudatta olan hadsiz tahavvülât ve vâridat ve masarif, her bir anda umum kâinatı görür, nazar-ı teftişinden geçirir bir tek zâtın mizanıyla ölçülür, tartılır. Yoksa balıklardan bir balık, bin yumurtacıkla ve nebâtattan haşhaş gibi

bir çiçek, yirmi bin tohumla ve sel gibi akan unsurların, inkılâpların hücumuyla şiddetle muvazeneyi bozmaya çalışan ve istilâ etmek isteyen esbap başıboş olsalardı veyahut maksatsız, serseri tesadüf ve mizansız, kör kuvvete ve şuursuz, zulmetli tabiata havale edilseydi, o muvazene-i eşya ve muvazene-i kâinat öyle bozulacaktı ki, bir senede, belki bir günde hercümerç olurdu. Yani, deniz karmakarışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti. Hava gazât-ı muzırca ile zehirlenecekti. Zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti. Dünya boğulacaktı.

İşte, cesed-i hayvânînin hüceyrâtından ve kandaki küreyvât-ı hamrâ ve beyzadan ve zerrâtın tahavvülâtından ve cihazât-ı bedeniye tenasübünden tut, tâ denizlerin vâridat ve masarifine, tâ zemin altındaki çeşmelerin gelir ve sarfiyatlarına, tâ hayvânat ve nebâtâtın tevellüdat ve vefiyatlarına, tâ güz ve baharın tahribat ve tamiratlarına, tâ unsurların ve yıldızların hidemât ve harekâtlarına, ta mevt ve hayatın ziya ve zulmetin ve hararet ve bürûdetin değişmelerine ve dövüşmelerine ve çarpışmalarına kadar, o derece hassas bir mizanla ve o kadar ince bir ölçüyle tanzim edilir ve tartılır ki, akl-ı beşer hiçbir yerde hakikî olarak hiçbir israf, hiçbir abes görmediği gibi, hikmet-i insaniye dahi her şeyde en mükemmel bir intizam, en güzel bir mevzûniyet görüyor ve gösteriyor. Belki, hikmet-i insaniye, o intizam ve mevzûniyetin bir tezahürüdür, bir tercümanıdır... Ve bilhassa zeminin yüzünde, nebatî ve hayvanî dört yüz bin taifenin tevellüdat ve vefiyatça ve iâşe ve yaşayışça Rahimâne muvazeneleri, ziya güneşi gösterdiği gibi, bir tek Zat-ı Adl ve Rahimi gösteriyor.” (Lem’alar, 308) [8].

Yine Lem’alar (s.310)’da [8] Rahman Suresinde 7, 8 ve 9. Ayetlerinde dört defa mizan geçmesiyle ilgili olarak kâinattaki dengenin bir göstergesi olarak nizam, intizam ve adalete verilen önem vurgulanmakta ve şöyle denilmektedir; “Sure-i Rahman’da dört mertebe, dört nevi mizana işaret eden dört defa "mizan" (ölçü) zikretmesi, kâinatta mizanın derece-i azametini ve fevkalâde pek büyük ehemmiyetini gösteriyor. Evet, hiçbir şeyde israf olmadığı gibi, hiçbir şeyde de hakikî zulüm ve mizansızlık yoktur. Ve İsm-i Kuddüs’ün cilve-i azamından gelen tanzif ve nezafet, bütün kâinatın mevcudatını temizliyor, güzelleştiriyor. Beşerin bulaşık eli karışmamak şartıyla, hiçbir şeyde hakikî nezafetsizlik ve çirkinlik görünmüyor.”

Son cümlede de görüldüğü gibi, Bediüzzaman kâinattaki bu nizam ve intizamı bozma istidadında olan tek canlının insan olduğuna dikkat çekerek şöyle hitap ediyor; “Ey israflı, iktisatsız, ey zulümlü, adaletsiz, ey kirli, nezaketsiz, bedbaht insan! Bütün kâinatın ve bütün mevcudatın düsturu hareketi olan iktisat ve nezafet ve adaleti yapmadığından umum mevcudata muhalefetinle, mânen onların nefretlerine ve hiddetlerine mahzar oluyorsun. Neye dayanıyorsun ki, umum mevcudatı zulmünle, mizansızlıkla, israfınla, nezaketsizlikle kızdırıyorsun?” (Lem’alar s.309) [8].

Bediüzzaman’ın üstteki parafalarda dikkat çektiği israf konusu kâinatta var olan dengenin bozulmasında ana etken olan belki de en önemli konudur. Çünkü bugün tüm çevre kirliliği ve tabii dengenin bozulmasının ana sebeplerinden birisi hiç şüphesiz israftır. İsfraf, bugünkü ev ekonomisinde, üretim ve tüketimde, sanayi ve teknolojiye hayatın her safhasında açıkça görülmektedir. Âdeta insanlık israf için yarışıyor gibi bir hal göze çarpmaktadır. Önce sun’î

ihtiyaçlar meydana getirilmekte ardından da sun'î yere tabî kaynaklar tüketilmektedir. Neticede tabî denge bozulmakta, hava ve sular kirletilmektedir. O halde sağlıklı bir çevre için, her türlü israftan kaçınmak şarttır. İnsanlığın ihtiyaçlarla orantılı bir üretim ve tüketim içinde olması lüzumu kaçınılmazdır. Onun için Kur'ân'da A'raf Suresi 7. Ayette israfı ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: “Yiyiniz, içiniz; fakat israf etmeyiniz. Allah israf edenleri sevmez.”

4-Risale-i Nur Perspektifinden Etik Değerler

Etik, ahlâkî olarak nitelendirilen olaylar ve ahlâk ile ilgili kavramlar üzerine düşünmektir; yani ahlâk üzerinde felsefe yapmaktır. Kısaca ifade edilecek olursa; etik, ahlâk felsefesidir. Günümüzde sık sık çeşitli meslek ve kurumlarla ilişkili olarak kullanılan "tıp etiği," "bilim etiği" gibi ifadeler, söz konusu mesleğin amaçlarına uygun olup olmamayı belirlemeye yönelik olarak kullanılmaktadır. Fakat bütün bu ifadelerin temelinde yatan amaç ya da hedeflerin anlamı bir ahlâk problemi olarak var olmaya devam etmektedir. Buradaki amaç veya hedeflerin anlamlarının belirlenmesinde din temel belirleyici ve en etkili mercidir.

Dinin normatif olarak etkinliğini yitirdiği dönemlerde ise, bunu kültüre dönüşmüş gelenek ve töreler biçimindeki inançlar üstlenir. Mesela, dinin "yalan söylemeyeceksin" emri, kültüre dönüştüğünde "yalan söylemek toplumsal statüyü zayıflatır, güvenilirliği azaltır" biçimindeki sosyal bir anlama bürünür. Ki, ahlakın bu yönüyle günümüzde sosyoloji ilgilenmektedir.

“Değer kavramı Latince “kıymetli olmak”, “güçlü olmak” anlamlarına gelen valere kökünden türemiştir.” Tanımlarda değerler genelde “iyi” olarak nitelendirilmektedir. Değerler toplum tarafından kabul edilen davranışların sınındığı soyut normlar şeklinde de tanımlanabilir. Bu normlar; davranışların iyi, güzel olup olmadığını, bireye ve çevresine yararlı olup olmadığını belirlemede başvurulan kriterlerdir. Esasında değerler insan davranışları sonucunda, o davranışın sonucuna yönelik olarak ortaya çıkan bir değer yargısıdır. Karşıdan karşıya geçmekte zorlanan bir yaşlının yoldan geçirilmesine yardımcı olma bir davranışken bu davranışın sonucu (yardımseverlik) değerdir. Yine davranışı yapmaya yönelten de bireyin sahip olduğu yardımseverlik değeridir [5].

Bediüzzaman'a göre felsefe temelli etik sistemleri Kur'an'ın beyan ettiği yüce ahlaki değerlere ulaşamaz. Bunun nedeni insan fitratıyla ilgili temel bir hakikat olan insanın zaafını dikkate almamalarıdır. Eğer bir etik sistemi insanların ne istediğini bildiğini ve istediklerine ulaşmak için daimi gayret gösterdiğini varsayıyorsa hata eder. Çünkü öfke, utanççanlık, bencillik, tenbellik ve cehalet gibi nedenlerle insanlar çoğu zaman kendi faydasına olan bir şeyin aksini yapmaktadırlar [6].

Oysa dini bir perspektif, Kur'an esaslarında da olduğu gibi, insan fitratını dikkate alarak yanlış işler yaptığını kabul eder ve onları Allah'a yönelerek tövbe etmeye ve her şeye baştan başlamaya teşvik eder. Bediüzzaman, inananlara kendilerini 'ilahi ahlaka' göre şekillendirmelerini nasihat eder. Ona göre bu tüm peygamberlerin insanlığa verdiği mesajların ortak unsurudur. “Ahlak-ı

ilahiye ile muttasıf olup Cenab-ı Hakk'a mütezellilane teveccüh edip, acz, fakr, kusurunu bilip dergâhına abd olunuz” (s.541).

Bediüzzamana göre, felsefeye dayalı etik sistemler insan fitratının bu özelliğini görmezden gelir ve insanların yalnızca çalışarak olgunlaşabileceğini iddia ederler. İnsanın fitratına bakıldığında bu basitçe kendini kandırmaktır der Bediüzzaman. Çünkü “insanın fitratı sonsuz acz, zaaf, fakr ve ihtiyaçla yoğrulmuştur. Fakat Zat-ı Vacibul Vücut sonsuz kudret, sonsuz kuvvet sahibi ve her türlü ihtiyaçtan müstağni olan samadiyetin mazharıdır”. Bediüzzaman konuyu şöyle sonuçlandırır: “Gaye-i insaniyet ve vazife-i beşeriyet, ahlak-ı ilahiye ile ve secaya-yı hasene ile tahalluk etmekle beraber, aczini bilip kudret-i ilahiyeye iltica, zaafını görüp kuvvet-i ilahiyeye istinad, fakrını görüp rahmet-i ilahiyeye itimad, ihtiyacını görüp gına-yı ilahiyeden istimdat, kusurunu görüp aff-ı ilahiye istiğfar, naksını görüp kemal-i ilahiye tesbihhan olmaktır” (Sözler, s.540) [7]. Yani insanlar doğru etik değerlere göre hareket edebilmek için ilahî vahyi kendilerine kılavuz olarak görmeli ve ilahî kudret ve inayetten yardım almalıdırlar. Ancak bu durumda gerçek anlamda doğru davranış sergileyebilirler ve ancak o zaman hem insanlar arası sosyal ilişkilerinde hem de diğer varlıklarla olan münasebetlerinde başarılı olabilirler. İlahî kılavuz ve kudret unsurları, felsefe temelli ahlak sistemlerinde vahye önem verilmediğinden genellikle göz ardı edilmiştir.

5-Sonuç

Modern insanın ancak çevre problemlerinin ortaya çıkması ve Ekoloji Bilimi'nin yardımıyla farkına vardığı ve şimdilerde hepimizin korumaya çalıştığı kâinattaki dengeye, Kur'ân dikkatlerimizi özellikle çekmektedir. Allah'ın eseri olan bu dengenin korunmasında görev, Allah'ın ahsen-i takvim olarak (en güzel şekilde) yarattığı ve kendisine vekil (halife) kıldığı insana aittir. Günümüzde maalesef tabiattaki ve insanla tabiat arasındaki denge bozulmuştur ve bu dengenin bozulduğunu pek çok kimse de kabul etmektedir. Ama özellikle insanla tabiat arasındaki bu dengesizliğin, insanla Allah arasındaki uyumun bozulmasından kaynaklandığını herkes fark etmiş değildir. Buna göre Allah ile arasındaki uyumu bozmayan veya en azından bozmamaya dikkat eden bir insan, kâinatın dengesini bozamaz ve bozulmasına seyirci kalmaz. Zira bu tabii denge aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini de yansıtan bir ayna gibidir. Bediüzzaman Said Nursî'ye göre de, kâinatta en küçük varlıktan en büyüğüne kadar hepsinde bir denge vardır. Eğer bu denge olmasaydı ve bozulsaydı; deniz karmakarışık şeylerle dolacaktı, taaffün edecekti. Hava, zararlı gazlar ile zehirlenecekti. Zemin ise bir mezbele, bir mezbaha, bir bataklığa dönecekti. Dünya boğulacaktı.

Ekolojik dengenin korunmasına bütüncül bakış açısı çok önemlidir. Yani insan dâhil tüm varlıklar bir zincirin halkaları gibi birbirleriyle ilişkidedirler ve halkalardan birine bir zarar verilmesi bütün sistemi etkilemektedir. Risâle-i Nur Külliyyatında kâinat üç büyük (külli) tevhîd delilinden biri olarak gösterilirken, "Kâinat Kitabı" olarak isimlendirilmekte ve bir anlam ifade eden bütün olarak takdim edilmektedir. Risale-i Nur'da ifadesi bulan nizam, intizam, temizlik, yardımlaşma, dayanışma vb. tabiat hakkında bu kadar derinlemesine malumat, Bediüzzaman Said Nursî'nin konu

hakkında ne derece bilgili ve ilgili olduğunu göstermektedir. Nitekim yaşayışında israfa yer vermemesi, karıncaları beslemesi, kedi vb. hayvanlara, kuşlara ilgi ve sevgisi, tabiatla iç içe bir hayat tarzını benimsemesi, sık sık kırlara-dağlara çıkması Bediüzzaman Said Nursî'nin ne kadar bir çevreci tutuma sahip olduğunu, bunu bir ahlâk haline getirdiğini ve davranışlarına yansıttığını göstermektedir.

Sonuç olarak; Kur'an'ı ve O'nun çağdaş bir tefsiri olan Risâle-i Nur Külliyyatı'nı baştan sona anlayarak okuyan bir kişi, kâinatın varlıklarının vazifelerinin şuuruna erecek ve her birinin görevli olduğu inancı ile bu varlıklara zarar verici faaliyetlerden sakınacaktır. Bu da çevre bilincine ulaşmış fertlerden beklenen etik bir davranıştır. Bütün bunlardan sonra, Kur'an'ın, İslâm Dini'nin ve Risâle-i Nûr Külliyyatı'nın bir bakıma insanlara çevre eğitimi verdiği de rahatlıkla söylenebilir. İsrâfi yasaklayan, her şeyde ölçülü olmayı emreden, ihtiyaç fazlasını infak ettirerek bencilliği ortadan kaldıran, insanı maddî çıkarların kölesi değil, kâinatın efendisi ve en şerefli sayan insana, hayvanlara, bitkilere ve bütün kâinat düzenine saygıyı öğreten bu Kur'an'î bakış, bugünkü çöküntüye karşı en güçlü alternatifi oluşturmaktadır.

Kaynakça

- [1] Ozankaya, Ö. (1975). Toplum Bilim Terimler Sözlüğü, T.D.K. Yayını, Ankara.
- [2] Oğuz, E. (1982). Coğrafya Açısından Çevre, Çevre Bilim Sempozyumu, TÜBİTAK Yayını, Ankara.
- [3] Arat, Z. (1982). İktisat ve Çevre, Çevre İlim Sempozyumu, TÜBİTAK Yayını, Ankara.
- [4] http://www.sorularlarisale.com/makale/9646/risale-i_nur_nasil_bir_tefsirdir.html, (Erişim Tarihi: 03.06.2016).
- [5] Kurtlu, Y., Sevim, O., Metin, E. (2016). Değer Eğitime Kaynaklık Etmesi Bakımından Kastamonu Lâhikası'nın Değerlendirilmesi, Ekev Akademi Dergisi Yıl: 20 Sayı: 66 (Bahar 2016) ss.641-670.
- [6] Michel, T. (2015), Akademisyen Bir Rahibin Gözüyle Risale-i Nur'dan Düşünceler (Tercüme: Gülfem Çırak), Nesil Yayınları, İstanbul.
- [7] Nursi, B. S. (2014). Sözler, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [8] Nursi, B. S. (2014). Lem'alar, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [9] Nursi, B. S. (2014). Mektubat, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [10] Nursi, B. S. (2014). Şualar, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [11] Nursi, B. S. (2014). İsharat-ül İ'caz, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [12] Nursi, B. S. (2014). Mesnevi-i Nuriye, Envar Neşriyat, İstanbul.
- [13] Nursi, B. S. (2014). Tarihçe-i Hayat, Envar Neşriyat, İstanbul.